

Balázs Géza

Ismeretlen nyelvi tájak

Írásom a hazai folklorisztika és nyelvtudomány határán lévő tudományos terület, az antropológiai nyelvészet (európai és korábbi magyar terminológiával: etnolingvisztika) kutatási lehetőségeivel (szövegműfajok fölfedezése, szólások eredetének-értelmének megfejtése, érthetetlen szavak, szövegek magyarázata) foglalkozik, konkrét példák és további kutatási területek bemutatásával. Nem tűnik véletlennek, hogy ez a terület sokszor összefonódik a szemiotikával (jel tudománnyal), amelynek kétirányú kapcsolata van a folklorisztikával, nyelvtudománnyal. Részben ezek a tudományok szolgáltatnak keretet hozzá (a nyelvtudomány jelölte ki a szemiotika helyét, adott módszereket), részben a szemiotika kitágította ezen tudományok kereteit (pl. etnoszemiotika, nyelv szemiotika).

1.

Az antropológiai nyelvész legnagyobb vágya, s ha megvalósul, öröme és teljesítménye, ha egy ismeretlen nyelvet fölfedezhet, leírhat. Wilhelm von Humboldtól, az összehasonlító nyelvészet úttörőjétől napjainkig számos nyelvészt, etnológust hajtott a vágy, hogy így írja be nevét a tudománytörténetbe. De erre ma már aligha van lehetőség. Bár teljesen nem zárhatjuk ki azt, hogy ismeretlen nyelv bukkanjon fel a Földön. Maradnak a fel nem fedezett, le nem írt nyelvváltozatok (nyelvi jelenségek), és ezek bőven állnak rendelkezésünkre. Ide számíthatjuk az átalakulóban vagy lebomlóban lévő nyelveket is. Állítólag az Amazonas őserdeiben olykor fölfedeznek furcsa, ismeretlen nyelven beszélőket. Ám mindig kiderül, hogy csak a guaraninak, vagy más helyi nyelvnek a „leszakadt”, „elkorcsosult”, pidzsinizált változatáról van szó. Számos jelnyelv sincs még leírva. Ha új nyelveket nem is, jelnyelvet egészen biztosan lehet találni. Így vagyunk az ún. titkos vagy titkosított nyelvekkel is. A kommunikáció rejtése, titkosítása etnolingvisztikai univerzálé, és ez a magyar nyelvben is él (Balázs 2008).

Nem kell, hogy az antropológiai nyelvészt az Amazonasig, esetleg Nepálba hajtsa a vágy fölfedezésekre, új nyelvi jelenségek leírására. Lehet, hogy elég, ha itthon néz körül. A magyar nyelvben.

Az etnográfiai ihletettséggű antropológiai nyelvészet szemlélete, módszere alkalmas arra, hogy a ma megfigyelhető magyar nyelvi jelenségekben elfeledett jelenségekre bukkanjon. Erre hozok példákat tanulmányomban.

2.

Folkloristáink az utóbbi évtizedekben számos folklór szövegtípust fedeztek fel és írtak le (a folklorisztikában műfajként, a nyelvészetben inkább szövegtípusként nevezzük meg az azonos tartalmi-formai csoportokba sorolható szövegeket). Ezek mindegyike – mivel-hogy szövegekről van szó – megérdemli a nyelvészeti figyelmet is. Erdélyi Zsuzsanna 1968-ban a somogyi Nagyberényben figyelt föl az archaikus népi imákra, amelyeknek azután Európa-hírű kutatója, tudósa lett. Óriási mennyiségű, lappangó (búvópatakszerű) szöveganyag került elő. Bár korábban is voltak már ilyen tárgyú gyűjtések, de a műfaj/szövegtípus feltárása, rendszerezése Erdélyi Zsuzsannának köszönhető (1976). Nagy Olga (1977) címében is inspiráló (*Parasztdekameron*) munkájában nemegyszer erotikus széki tréfákat ad közre, s indította el az erotikus népköltészeti emlékek föltárását. Lammel Annamária és Nagy Ilona (1985) népi bibliai történetekre figyelt föl, amelyekből egyfajta „parasztbiblia” állt össze. Burány Béla (1988) nem átalította a vajdasági, sokszor vaskos nyelvezetű erotikus népmeséket közzétenni, s akkora siker lett, hogy rögvest három kötetre egészítette ki gyűjtését. Amikor az 1980-as évek elején fölfigyeltem a gödöllői helyiérdekű vasúton látható firkálásokra, s az ott felbukkanó szövegek nyomába eredtem, csak ráéreztem, de nem hittem, hogy a jelenségnek milyen gazdag művelődéstörténeti, szociológiai, pszichológiai stb. vonatkozásai vannak. Pedig már a legelső gyűjtések után fölfedeztem, hogy bizonyos versek változatlan, vagy csak kissé megváltozott formában másfél évszázaddal korábban ugyanúgy megvoltak a sárospataki vagy debreceni kéziratot deákirodalomban (Balázs 1983, 1987: 36–45.), ám pajzán voltuk miatt nem publikálták őket, csak a szóbeliségben éltek.

3.

Sorolhatnánk még más folklórműfajok fölfedezőit, vagy legalábbis első leíróit. De most az előttünk lévő ismeretlen nyelvi tájakra figyelmeztünk. Ilyenek tekinthetők például a frazémák (szólások, közmondások), általában a közismert, használatban lévő ismeretlen szavak, sőt nyelvtani formák (különösen a gyermekfolklórban, de számos más mindennapi közlésben, „helyzetmondásban” stb.). A frazémák sok archaizmust megőriztek, számos olyat, amelynek eredetét ma már nem ismerjük. O. Nagy Gábor (1979) kötetbe gyűjtötte össze egyes szólások eredetét, de a szólások nagyobb részének eredete nincs felkutatva (nyilván mindet nem is lehet), s rendszeres szólástörténet-kutatásról sem tudunk. Egy érdekes néprajzi-nyelvjárási példával illusztrálom, hogy milyen mélyre nyúló társadalmi jelenségek húzódnak meg egy szólás mélyén.

(1) Ritka, de kihaltnak nem mondható sértés, amelyet ma már inkább csak (kegyetlen) tréfából mondanak valakinek kocsmában, boros cimborák, esetleg valakinek a háta mögött gúnyból: (Ezt is) Úgy csinálták egy liter pálinkáért. Ez a szólás nem található meg az ismertebb közmondásgyűjteményekben, sőt más helyi, regionális gyűjtésben sem akadtam nyomára. Pedig a szólás egy néprajzi szempontból alig dokumentált, föl nem fedezett szexuális szokásra utal, amely több népnél is megvan, és lehetséges, hogy ennek a kevésbé ismert magyar szólásnak tágabb antropológiai kapcsolata is van.

Az (ezt is) úgy csinálták egy liter pálinkáért szólást magyar nyelvterületen az általam tudottak alapján először Fél Edit jegyezte le, s publikálta a martosi társadalomnéprajzi kötetében 1944-ben. Mint írja: „A férfiakban annyira él az ösztön az utód után, hogy ha

nekik maguknak nem lett gyerekük, hívnak nemzótársat (Zeugunshelfer) feleségükhöz. A nemzótárs mindig idegen, sohasem lehet rokon vagy koma, mert annak fölhánytorgatná akárki, hogy mire vállalkozott. Az is szükséges, hogy ez a fiatal idegen »szemtelen« legyen, mert akárki hívásra sem megy el. 1904-ből tudják az utolsó esetet, amikor B. S. elhívott egy »jó fiatalembert, hogy csináljon gyereket a feleségének«. Ennél régebről is emlegetnek két esetet, amikor a férj elhívta a kiszemelt fiatalembert a kocsmába, és fizetett neki pálinkát, hogy menjen el hozzájuk és csináljon gyereket a feleségének. Az így lett gyerekek háta mögött még felnőttkorában is megmondják, hogy »ezt is úgy csináták egy liter pálinkáér«, az apa háta mögött is azt suttoják »ennek a fiát is a Sz. Zs. csinátá.« (Fél 1944: 29.)

Shólásunk egyébként beleillik abba a fogalmi körbe, amikor az újszülöttre, kisgyerekekre tréfásan, illetve rosszmájúan azt mondják: Nagyon hasonlít a postásra; a haja olyan, mint a villanyzámlásé stb. Nyelvjárási környezetben ide tartozik ez a shólás: Neked is a szomszéd szegte be a füled! (Komárom környékén használják, s azt jelenti, hogy a szomszéd „besegített” a nemzésnél. Inkább felnőttök közötti tréfálkozás, hiszen a gyerek még nem érti meg, miről is van szó. Erre a shólásra sem találtam analógiát a már ismertett közmondásgyűjteményekben.)

Az (ezt is) úgy csináták egy üveg pálinkáért shólás mélyén tehát egy ősi jogszokás él, a nemzótársé. Persze lényeges különbség van a „besikerült”, „besikeredett” gyerek és a „megtervezett”, „megszervezett” gyerek között, hiszen az első esetben a férj kijátszásáról, míg a másodikban tudatos beleegyezéséről van szó.

A nemzótárs intézménye nem található meg a magyar jogi népszokások között. Úgy vélem, nem lehetett ismeretlen és annyira ritka jelenség, amennyire azt a Martoson leírt magyar adat tükrözi, hiszen a házastársi kapcsolat fenntartása, a család (gyerek) iránti igény régebben is sokkal szorosabb volt, és ma is az, s ezért ilyen „kényszermegoldásba” belemertek a felek. A nemzótárs intézménye ugyanis etnológiai, antropológiai szempontból több helyről is leírt, ám mindenütt hasonló, kényszerjellegű szokás, jelenség. Bodrogi Tibor is megemlíti. A házasságon kívüli szexuális kapcsolatok (pl. a promiszkuítás, a feleségcsere, a szexuális vendégbarátság) között tárgyalja a nemzótárs jellemzőit. Meghatározása szerint a nemzótárs: a házasság terméketlensége esetén a férj más férfi közreműködését veszi igénybe utódok nemzése végett. A nemzótárs által nemzett gyermekek minden szempontból a férjhez tartoznak. Példa: Ka-u, Hawaii-szigetek, Polinézia. Bodrogi Tibor (1957: 50.) példát is hoz a hawaii nemzótársra: „Egy bizonyos nő Hawaiiiban férjhez ment és négy gyermeket szült, azonban mindegyiket holtan. A férj tanácsért felesége nagyapjához fordult, aki... közölte vele, hogy felesége addig nem hoz élő gyermeket a világra, amíg egy másik férfitől nem kap hue-’e-t. A férj ezután tanácskozott anyjával, aki igen szeretett volna unokákat, és együtt kiagyalta egy tervet, hogyan érhetnék el a kívánt célt. Volt egy bizonyos ember azon a vidéken, aki híres volt arról, hogy meghódított minden nőt, akire csak vágyott. A férj ilyen vagy amolyan ürüggyel többször a házába küldte ezt a férfit olyankor, amikor felesége egyedül volt otthon, és a kívánt esemény megtörtént, anélkül, hogy a nő ezt akarta volna, tekintve, hogy ő nem tudott a tervről. Megmondta férjének, hogy mi történt, és az színleg közölte a férjével, hogy a jövőben tartsa magát távol az asszonytól. A rendes időben azután az asszony egy fiút szült a hua-’e-től, és a gyermek élve született. Ez véget vetett a másik férjével való viszonyának, de ezután igazi férjének két gyermeket is szült, akik élve jöttek a világra, pontosan úgy, ahogyan azt a kahuna megmondotta.”

A Martosról ötven évvel ezelőtt följegyzett, igen ritkán ma is hallható tréfálkozó, sértő shólás tehát egy széles körben elterjedt (kulturális antropológiai) szexuális magatartást rejt magában, a nemzótársét. Fontos magatartásformáról, kényszer szülte szokásról, eljárásról

van szó, hiszen a férj és a feleség, a család összetartását és a gyermek iránti vágy kielégítését egyszerre szolgálta. A későbbi konfliktusoknak úgy kívánták az elejét venni, hogy lehetőleg távoli, ismeretlen személy legyen a nemzótárs. (Odavezényelt katona, átutazó diák, távoli vendég stb.) Bár ez nem mindig sikerült, ahogy a szólás is jelzi. A nemzótárs igénybevétele lehetővé tette, hogy a férj-feleség közötti kapcsolat megmaradjon, a család létrejöjjön. S ebben a pálinkának is volt némi szerepe (vö. Balázs 1994a).

Másik példám is a frazeológia világából való. Olyan szótározatlan szavak (kifejezések) fordulnak elő ezekben a szólásokban, amelyek megérdemlik az alaposabb nyomozást.

(2) A szlovákiai Komárom melletti Gútáról származó szülők gyermekétől gyűjtöttem a férfi, vagy inkább a kislány nemi szervére a kácsanyíkató szót. Mint megtudtam, kizárólag tréfás használatban ismert: Teszed el a kácsanyíkatódat! Majd letépem a kácsanyíkatódat! Sőt kérdezősködésemre még ilyen szövegkörnyezetben is hallottam: Bírná a gyenge gyomrod, kis kácsanyíkatódat megnyekergetném!

A kácsanyíkató szó nem található a szótárakban, tájszótárakban, így természetesen az *Új magyar tájszótárban* sem. Mielőtt könnyelmű és megalapozatlan találgatásokba, etimológiákba bocsátkoznánk, további adatokra, analógiákra van szükségünk. A Bihari gyermekmondókák gyűjteményében az „Egyéb csúfolók” kategóriában találunk ugyan ehhez hasonlót, de ez mégsem fog további bizonyítékul szolgálni: „*Te kutyakapartató, / Te macskanyávogtató, / Te asszonyoszomorító, / Te emberrongyosító, / Te gyermeknyomorító, / Te egérugráltató*” (Faragó-Fábián 1982: 338.). Ebben a gyermekmondókában, csúfolóban a gyermek rosszaságait, s annak hatásait sorolja föl a korholó (véltetően felnőtt). Az általam későbbiekben vélt jelentéskör azonban itt nem fordul elő, illetve csak „belemagyarázással” lenne ideérthető, amellyel nagyon óvatosan kell bánni a tudományos magyarázatban. Mivel nem tudjuk bizonyítékként elfogadni, elvetjük.

Ha a kácsanyíkatóra nem is, ám egy analóg elnevezésre, a libanyomorítóra mégis találtam további adatot. Géczy János *Vadnarancsok II.* című riportkönyvében egy helyen ez áll: „*Sokat szenvedtem, mi több, szenvedek miatta. A srácoknak már akkor nagyobb volt, mint az enyém, nem igaz, hogy mit húztak, cikiztek érte. Egy edzés után valamelyik megjegyzést tett a libanyomorítómról, úgyhogy nem is mentem többet sportolni, a strandokról is elmaradtam.*” (Géczy 1987: 68., illetve: 1990: 304.) A libanyomorító sem található meg a tájszótárakban.

A kácsanyíkató és a libanyomorító szóösszetétel a férfi, kislány nemi szervére ugyanazon a nézetten, elképzelésen (hiedelmen), szokáson alapulhat. Vagyis: a kácsa, illetve a liba „nyomorítása”, „nyíkatása” (bántása) lehet a szóösszetétel alapja. Az elnevezés az állatokkal való közösülésre, a fajtalankodásra (szodómia, szodomizmus) utal. A tréfás jelleg eufemisztikussá, utalásossá teszi. A kácsanyíkató jelentésére még további nyelvjárási analógia is van: a „nyúl nyí/nyíl¹ a bak alatt”, „a szűzleányt nyíkatják” (vagyis sikíttatják, ríkatják) (korábbi, Komárom melletti adatközlőimtől).

Az említett szavak eredete, jelentése azért különösen érdekes, mert a néprajztudomány eddig meglehetősen kevés adatot tudott fölhozni a szodómiára. A népi szexualitásra vonatkozó munkákban viszonylag ritka adatok vannak. Bornemisza Péter (1977: 87.) egy helyütt megjegyzi: „*ezerszer undokabbak voltak a szodomabelieknél: mert ... sokan számárbárommal undokoskodtak, némely tehénnel, borjúval, némely disznó és eb barommal ... asszony is reá vonta az ebet ... régen Semiramis királyné asszony lóval baromkodott ... Voltak olyan undokok, akik az tyúkot is kínozták...*” A magyar parasztság szexuális világáról eddig a legtöbbet és a legbátrabban Szentí Tibor és Vajda Mária írt. Szentí például hódmezővásárhelyi állapotot

1 nyí = (állat hangadására utaló igeiként) nyösörög, nyüszít, nyávog, szűkül, jajgat, panaszkodik, sír. Alakváltozatai: nyív, nyíll (saját gyűjtésemben: nyíl). ÜMETSz. 4/114.

mutat be: „Ismeretes volt... A perverziók közül a »sodomain vétkek«, vagyis a kor fölfogása szerint természetellenesen elkövetett orális és anális kielégülések formái ... a közösülés háziállatokkal. A borjútól a komondor kutyáig mindenféle állattal fajtalankodtak.” (Szentfi 1985: 276.) A túlonúl merész felsorolást (amelyet nem is idéztem végig) ekképp foglalja össze: „Nem lehetünk »büszkéek« a mai szexuális ismereteinkre és szabadosságunkra. Nem lehetetlen, hogy a tárgyalt másfél évtized alatt elődeink többféle dolgot ismertek, és szabadosabban művelték, mint korunkban. A nemi életet sokan gátlástalanabban és fölszabadultabb életörömmel űzték, mint mi, noha több akadályt és tilalmat kellett nekik átlépni, mint napjaink emberének.” (uo.) Vajda Mária (1988: 96–97.) külön fejezetet szentelt a szerelemről szóló parasztvallomások között a szexuális devianciáknak. Balmazújvárosi gyűjtésére alapozva állítja, hogy a nemi aberráció nem volt elterjedve. Mint írja: „A szodomizmusra vonatkozó példák meglehetősen ritka esetnek számítottak. Az állatokkal való közösülés főként pásztorok között, elmebetegknél, fiatal fiúknál, továbbá hosszú ideig frontszolgálatot teljesítő katonáknál fordult elő.” Egyik adatközlőjének szavaiból: „Hát én nem tudom mitül, de azír rígen jobban vótak ilyen fogyatíkosok a faluba... Hát űköt máskíppen bírálták meg az emberek, ha ilyesmit csináltak, hogy megfolyatták a tehenet, vagy megpetéltik a tyúkakat. A szomszédasszonyom beszílte el nekem, ott lakott a szomszídunkban a Virágoskúti tanyán, hogy az ű elmehiányos fia, mikor ű nincsen otthon, a tyúkjait mindig megpetéli, oszt sorra döglenek meg a tyúkjai, mer tejjessen szíjjel ízéli űket.” (Vajda 1988: 97.)

Tehát vannak elszórt néprajzi adatok a szodomizmus előfordulásáról. A szodomizmus nem lehetett ismeretlen a magyar nép körében sem (de nyilván nem beszéltek róla, a néprajzkutatók pedig nem érdeklődtek iránta). A népi szodomizmus maradványa a felvidéki kácsanyikató és a helyhez nem kötött libanyomorító szavunk is. Ezek az adatok napjainkból származnak, inkább tréfás hangulatú elnevezések, amelyek mélyén mégis ott lappang a szexuális deviancia egyik formája, a szodomizmus. (Vö. Balázs 1994b.)

A gyermekmondókákban ugyancsak sok régiség lappang. Különösen az érthetetlen szavak kelthetik föl az érdeklődésünket.

(3) Katona Imre (1979: 385.) ezt írja a kiolvasókról (kiszámoló): „jelentős része halandzsa, mely varázsmondókát, idegenből átvett számsort stb. egyaránt őrizhet”. Létezik ugyebár a (valamilyen változatban) mindenki által ismert kiszámoló. Ez a bihari változat: „Apa cuka, funda luka, / Funda kávé, kaman-duka, / Apa-cuk, funda-luk, / Funda kávé, kaman-duk” (Faragó-Fábián 1982: 401.). Voigt Vilmos (1975: 171.) egy másik változatát idézi, s megjegyzi, hogy bár országosan ismert, de „a legnehezebben magyarázható”, „legrejtélyesebb” szöveg. A 12 elemű kiolvasót nem tudja biztosan számsorhoz kötni, s megjegyzi: „Persze lehetséges, hogy eredetileg nem számsort takar, és az értelmezése valamely váratlan felismerés fényében egyszerűnek bizonyul...” Nos, 2010-ben Grazban tartottam előadást ilyen folklórnyelvi jelenségekről, s idéztem ezt a példát is. Egyik felsőőrségi hallgatóm az előadás után odajött, és azt mondta, ismeri ezt a kiszámolót, szerinte elferdített német szövegről van szó:²

Tehát a szöveg: Apa cuka, funda luka, / Funda kávé, kaman-duka...

És „megfejtése”:

Apa cuka (A par cuka): Ein paar Zucker

funda luka: von der Luka

Funda kávé: von dem Kaffee

kaman-duka: kann man doch

2 Tartsay Tünde (Obervart, Graz) közlése.

Vagyis szabadon magyarul: néhány szem cukor, Luka községből, származó kávéba, lehet még...

Persze lehet, hogy ez is csak népetimológia, jelen esetben német. Hiszen a kiszámolóban található kávé is lehet népetimológia, csak magyar. A lényeg: hogy értelmetlen szövegeink mögött egykori értelem rejlik.

4.

Talán nem tévedek, ha azt gondolom, még a mai magyar nyelvben is nagyon sok régiség, sőt feltáratlan érték lappang. Az „ismeretlen nyelvi tájak” fölfedezését tehát az antropológiai nyelvészet (az etnolingvisztika) végzi (vö. Balázs–Takács 2009). Az utóbbi években a szólás- és közmondás-magyarázatokon túl nyomába eredtünk a különféle írásantropológiai jelenségeknek (firkálások, följegyzések, különösen szöveges tetoválások), a magyar iskolai-didaktikai hagyományból származó memoverseknek (bevéső, memoriter verseknek), a káromkodásoknak, a titkos nyelveknek (más terminológiával: madárnyelvnek; pl. Balázs 2008), a gyermekijesztőknek, az idegennyelv-utánzóknak, az álmok (univerzalisztikus) „nyelvének”, s a nyelv mélyebb, grammatikai rétegeibe szállva a kicsinyítés antropológiájának, illetve a magyar nyelvben lappangó, nagy jelentésmezőket, szócsaládokat alkotó gyökrendszernek – a Czuczor–Fogarasi-szótár kritikus újraértékelése kapcsán (pl. 1. Czuczor–Fogarasi-émlékkonferencia, anyaga: *Életünk* 2011/3–4.).

Természetesen még nem értünk az út végére. És soha nem is fogunk!

Irodalom:

Balázs Géza, 1983. *Firkálások a gödöllői HÉV-en*. ELTE-MTA NYTI, Budapest

Balázs Géza, 1987. *Sátorfirkálások*. ELTE-MTA NYTI, Budapest

Balázs Géza, 1994a. *Úgy csinálták egy üveg pálinkáért!* Magyar Nyelv, 463–5.

Balázs Géza, 1994b. *Kácsanyikató, libanyomorító*. Magyar Nyelv, 331–2.

Balázs Géza, 2008. *Titkos nyelvek – etnolingvisztikai univerzálék*. Magyar Nyelv, CIV/2: 197–203.

Balázs Géza–Takács Szilvia, 2009. *Bevezetés az antropológiai nyelvészetbe*. Pauz-Westermann-Inter-PRAE.HU, Celldömölk–Budapest

Bodrogi Tibor, 1957. *A néprajzi terminológia kérdéséhez*. Ethnographia, LXVIII. 1–55.

Bornemisza Péter, 1977. *Az ördögi kisirtetekről, avagy röttenetes utálatosságáról egy megfertezett világnak*. Magyar Helikon, Budapest

Burány Béla dr. (gyűjtötte), 1988. *Szomjas a vakló*. 66 vajdasági magyar erotikus népmese. Képzőművészeti Kiadó, Budapest.

Erdélyi Zsuzsanna, 1976. *Hegyet hágék, lőtőt lépék*. Archaikus népi imádságok. Második kiadás. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

Faragó József, Fábíán Imre (közzéteszi), 1982. *Bihari gyermekmondókák*. Kriterion, Bukarest

- Fél Edit, 1944. *A nagycsalád és jogszokásai a Komárom megyei Martoson*. A SZMKE Kisalföldkutató Intézetének kiadása, Budapest.
- Géczi János, 1987/1990. *Vadnarancsok II*. Magvető, Budapest, 1987. Új kiadás: Szépirodalmi, Budapest, 1990
- Katona Imre, 1979. *Gyermekfolklor*. 375–392. In: Ortutay Gyula szerk.: *Magyar folklór*. Tankönyvkiadó, Budapest
- Lammel Annamária, Nagy Iлона, 1985. *Parasztbiblia*. Magyar népi biblikus történetek. Gondolat, Budapest
- Nagy Olga, 1977. *Parasztdekameron*. Válogatás széki tréfákból és elbeszélésekből. Magvető, Budapest
- O. Nagy Gábor, 1979. *Mi fán terem? Magyar szólásmondások eredete*. Harmadik, bővített kiadás. Gondolat, Budapest
- Szenti Tibor, 1985. *Parasztvallomások*. Gondolat, Budapest
- Tárkány Szücs Ernő, 1981. *Magyar jogi népszokások*. Gondolat, Budapest
- Vajda Mária, 1988. *Hol a világ közepe? Parasztvallomások a szerelemről*. Forrás Könyvek, Kecskemét
- Voigt Vilmos 1975. *Kishegyesi fonorejtvények*. (Értelmetlen szövegek értelmezése) 169–187. In: A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei VII. 23–24. szám